

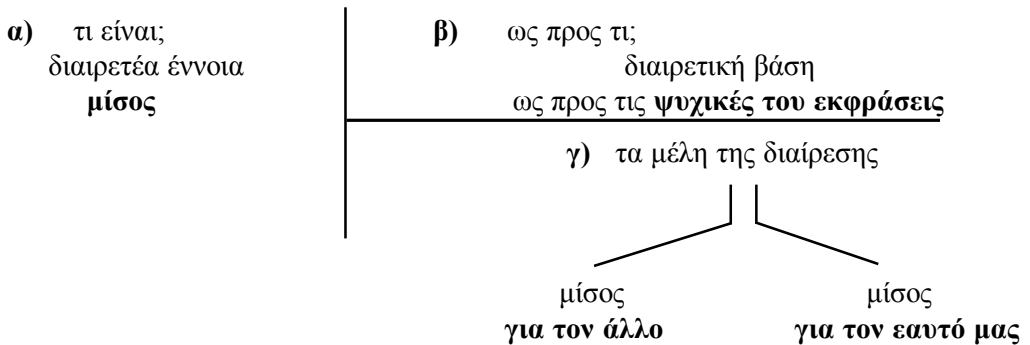
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Η αιτία εκδήλωσης του ρατσισμού αναζητείται, στο μίσος που κρύβεται μέσα μας, για τον εαυτό μας και το συνάνθρωπό μας. Ένα τμήμα του μπορεί να διοχετευτεί σε θετικές πολιτιστικές δραστηριότητες. Το υπόλοιπο εκφράζεται ως επιθετική διάθεση απέναντι στον άλλο. Αυτού του είδους το μίσος, εξάλλου, θεωρείται υπεύθυνο για την έκρηξη συγκρούσεων και πολέμων ακόμη. Ειδικότερα, το άτομο ταξινομεί τον εαυτό του μέσα στο περιβάλλον του. Ο ίδιος ο εαυτός του, η ομάδα του, μπαίνουν πρώτοι στην κλίμακα της ιεραρχίας. Η συνειδητοποίηση των διαφορών με τους άλλους επέφερε ένα αίσθημα εχθρότητας. Αμφισβητούσε τις αρχές των άλλων, τους θεωρούσε κατώτερους. Παρά τα κινήματα και τη Δημοκρατία, οι ρατσιστικές εκδηλώσεις επεκτείνονταν. Το ζήτημα είναι ότι σε εκδηλώσεις ρατσισμού ο άλλος είναι εχθρός, καμία επιθυμία προσέγγισης δεν υπάρχει. Στις άλλες μορφές μισαλλοδοξίας αντίθετα, στόχος ήταν ο προσεταιρισμός τους. Απέναντι στο ρατσισμό ο σύγχρονος άνθρωπος συνειδητά πρέπει να αντιτάξει το μυαλό του.

B1. Αν θέλουμε να αναζητήσουμε τις ρίζες του μίσους θα πρέπει να ψάξουμε μέσα μας και γύρω μας. Λιγότερο ή περισσότερο οι άνθρωποι αποστρέφονται τον εαυτό τους και εχθρεύονται τους άλλους. Αυτό το πλέγμα των αισθημάτων, που στην ουσία είναι ανεπεξέργαστα και πρωτόγονα, αποτελεί το εύφορο έδαφος για να “ανθίσει” ο ρατσισμός. “Τα άνθη του κακού” που καλλιεργεί ο ρατσισμός τρέφονται και αναπτύσσονται με το φόβο και την άγνοια για το ξένο, το αλλότριο, το διαφορετικό. Όταν αυτό το διαφορετικό ορθώνεται ως απειλή για τη γαλήνη, την ασφάλεια και τη βεβαιότητα, τότε είναι λογικό να ευνοούνται οι διακρίσεις σε βάρος των άλλων, οι κατηγοριοποιήσεις σε πολίτες προνομιούχους και μη. Βέβαια, όταν εχθρεύεται κανείς και τον εαυτό του, επειδή δεν τον γνωρίζει, δεν έχει δηλαδή το “γνώθι σαυτόν” ή δεν είναι συμφιλιωμένος μαζί του, τότε πολλαπλασιάζονται τα ενδεχόμενα να μισήσει τους άλλους ακόμη περισσότερο.

Ειδικά στην εποχή μας, το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο καλούμαστε να ενταχθούμε, αν θέλουμε να επιβιώσουμε, είναι κατάλληλο για να εκδηλωθεί ο ρατσισμός. Δεν είναι μόνο το γεγονός ότι ο άνθρωπος ζει σ’ ένα κοινωνικό περιβάλλον άξενο, απρόσωπο και σχεδόν απάνθρωπο είναι κυρίως το γεγονός ότι το περιβάλλον αυτό, με όλα τα δομικά του στοιχεία, υπόσχεται πολύ περισσότερα από αυτά που μπορούν να υλοποιηθούν. Ο πλούτος και η υπερκατανάλωση υπόσχονται στον άνθρωπο την ευτυχία και τις ανέσεις τις οποίες όμως δύσκολα μπορεί να γευτεί. Στρατιές μεταναστών, άλλωστε, εγκαταλείπουν τον τόπο τους με το όνειρο μιας καλύτερης ζωής. Οι περισσότεροι από αυτούς γεύονται τους πικρούς καρπούς από την κοινωνία που τους φιλοξενεί, γιατί θα “διαταράξουν” την ασφάλεια, θα “αλλοιώσουν” την εθνική φυσιογνωμία τους, θα “κλέψουν” τις δικές τους θέσεις εργασίας. Και όλα αυτά, ασφαλώς, είναι το απότοκο ενός κλίματος που γεννιέται μέσα από το κοινωνικό μας σύστημα.

B2. Η πρώτη παράγραφος του δοκιμίου αναπτύσσεται με διαίρεση. Τα τρία στοιχεία τα οποία καθορίζουν και το είδος της περιέχονται στη θεματική της πρόταση και απαντούν αντίστοιχα σε τρία ερωτήματα.

B3. • Η εκμετάλλευση της παιδικής εργασίας στις χώρες του τρίτου κόσμου **καταδικάζεται αμετάκλητα** από τις κοινωνίες της Δύσης .

- Κατά τη **διαδικασία κοινωνικοποίησης** του νέου στο σχολικό περιβάλλον οι εκπαιδευτικοί πρέπει να μπορούν να βοηθήσουν το άτομο να γνωρίσει τον εαυτό του, να εντοπίσει τις δυνατότητές του και να τις μετατρέψει σε ικανότητες.
- Το “κακό”, η αδικία, το έγκλημα, η βαθιά ανηθικότητα υποδαυλίζουν τις **καταστροφικές τάσεις** του ανθρώπου και ερεθίζουν τα εκδικητικά του ένστικτα.

Γ. Οι άνθρωποι διέτρεξαν τεράστια διαδρομή μέχρι να συγκροτηθούν σε ομάδες. Ο προϊστορικός άνθρωπος λίγο απέχει από τα υπόλοιπα όντα του ζωϊκού βασιλείου. Ακολουθούσε και αυτός το δίκαιο του ισχυροτέρου, “το δίκαιο της πυγμής” όπως χαρακτηρίστηκε. Η πορεία του όμως ήταν προδιαγεγραμμένη, ο αγώνας μέχρι τελικής πτώσης και αλληλοεξόντωσης. Αφότου, όμως, έθεσε το μυαλό του σε λειτουργία, κατανόησε ότι η ισχύς βρίσκεται στη συνένωση των ανθρώπων. Η πρώτη κοινωνική ομάδα έγινε τότε πραγματικότητα.

Η οικογένεια ήταν η πρωταρχική ομάδα που είχε την ευθύνη της διαίωσης του είδους και της ανατροφής των παιδιών. Λίγο αργότερα, γύρω από τη φυλή συναντιόνταν λίγες οικογένειες, οι φατρίες. Η έννοια της πόλης στην αρχική της μορφή σήμαινε μια μεγαλύτερη συνένωση. Το κράτος, όποια ιστορική μορφή και αν έλαβε, σηματοδότησε τη δύναμη μιας ομάδας που μπορούσε να παράσχει ασφάλεια στα μέλη της. Αυτό το αίσθημα ασφάλειας προσπάθησαν να το διατηρήσουν με κάθε θυσία.

Γύρω από την ομάδα συσπειρώθηκαν, ανατάχθηκαν, παρήγαγαν πολιτισμό. Τίποτε δεν μπορούσε να διαταράξει την εμπιστοσύνη της σε αυτή, στους νόμους και στα ιδιομορφικά χαρακτηριστικά της. Κατ’ επέκταση οτιδήποτε άλλο, διαφορετικό κι αν

εντοπιζόταν, σε άλλη ομάδα, δημιουργούσε αφορμή αντιπαράθεσης.

Το διαφορετικό τρία ενδεχόμενα μπορεί να κάλυπτε. Το πρώτο είναι το ανώτερο. Αυτό θα συνεπαγόταν μια παραδοχή που επιβάλλει αλλαγή ή μίμηση. Αν πάλι το διαφορετικό αναγνωριζόταν σαν ισοδύναμο, θα επέφερε έναν προβληματισμό για τη σχετικότητα των αξιών. Μόνο αν θεωρούνταν κατώτερο, τα πράγματα θα ήταν πιο απλά. Τότε η αυτοεκτίμηση ενισχύεται, δε χρειάζεται καμία αναμόρφωση, καμία ανασφάλεια δεν ταράζει τους κόλπους της ομάδας. Αντίθετα, ακόμη και οι υπερβολικές απαιτήσεις βρίσκουν έδαφος διεκδίκησης, γιατί οι άλλοι είναι κατώτεροι και τότε αρχίζουν τα προβλήματα αντιπαράθεσης και επικράτησης.

Άλλωστε ο ρατσισμός ως φαινόμενο απορρέει από μια μορφή μισαλλοδοξίας. Εφόσον βεβαιωθούμε για τον εαυτό μας, για την ομάδα τη φυλετική ή την κοινωνική, στην οποία ανήκουμε, δε μένει πλέον παρά να αμφισβητήσουμε την ταυτότητα των άλλων. Είμαστε περήφανοι για τη φυλή μας, τη θρησκεία μας, τη γλώσσα μας ή και ακόμη για την ποδοσφαιρική ομάδα την οποία υποστηρίζουμε. Αυτό συνεπάγεται αυτόματα, σε ένα πρώτο βαθμό, υποβιβασμό των άλλων αντίστοιχων.

Ο Καστοριάδης σε αυτό το σημείο εισάγει μια διάκριση. Θεωρεί ότι η μορφή μισαλλοδοξίας, με σκοπό τη διασφάλιση της πίστης σε αυτή, δε μένει απαθής απέναντι στις άλλες ιδέες, τις άλλες απόψεις. Αντίθετα, προσπαθεί να τις επηρεάσει. Για ένα χριστιανό, λόγου χάρη, περισσότερο και από την αποκάλυψη του Θεού μέσα στην εκκλησία, ικανοποίηση προσφέρει η είδηση ότι κάποιος αλλόθρησκος βαφτίστηκε. Μια τέτοια πολιτική προσηλυτισμού εφαρμόστηκε σε μεγάλη κλίμακα. Ανάλογες πρακτικές ακολουθήθηκαν και στην πολιτική. Ο οπαδός ενός κόμματος για παράδειγμα, ασφαλώς υποστηρίζει με πάθος την παράταξή του. Μιλά με στόμφο για τις ιδέες του αρχηγού του, ασκεί δριμύτατη κριτική στον αντίπαλο. Όλα αυτά όμως κατευθύνονται από ένα στόχο: προσπαθεί να πείσει ότι αυτός έχει δίκιο, άρα ο άλλος οφείλει να αλλάξει στρατόπεδο. Θέλει να προσεταιρισθεί τον οπαδό του άλλου κόμματος, να τον συμπεριλάβει στη δική του ομάδα.

Σε αυτό το σημείο εντοπίζεται η διαφορά με το ρατσισμό. Ο ρατσιστής ασφαλώς τρέφει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του, την ομάδα που εκπροσωπεί. Θεωρεί ότι είναι ανώτερη σε σχέση με τις άλλες, που σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τις αντιμετωπίζει σαν κατώτερες. Η περιφρόνηση είναι το κυρίαρχο συναίσθημα. Όμως αυτό καθορίζει και τη συμπεριφορά του. Είναι τέτοια η απαξίωσή του προς τον άλλο το διαφορετικό, ώστε το τελευταίο που σκέφτεται είναι να τον πλησιάσει. Έχει την πεποίθηση ότι στερείται των ελαχίστων στοιχείων που προϋποτίθενται προκειμένου να ενταχθεί αυτός στη δική του ομάδα. Το χρώμα του δέρματος, η εθνική καταγωγή, η κοινωνική τάξη είναι ιδιότητες που στο νου του ρατσιστή δεν επιδέχονται αλλαγές, δεν επιτρέπουν βελτιώσεις. Ο κατώτερος είναι αποδιοπομπαίος, κάθε συναναστροφή μαζί του και προβλήματα θα επιφέρει και το γόητρο θα κλονίζει. Ο ρατσιστής δεν αποσκοπεί να προσεταιρισθεί τον αντίπαλο, αυτό θα ήταν ματαιοπονία. Είναι όμως ηθική επιταγή να τον καταποντήσει. Έτσι, και τη δική του υπεροχή περίτρανα θα διακηρύξει και μια απειλή, μια ενοχλητική, έστω, παρουσία θα εκλείψει.

Επιμέλεια: Κωνσταντίνος Φλέγκας

Φιλολόγος

ΟΡΟΣΗΜΟ ΑΘΗΝΑΣ